

Når en leksikograf kaster handsken

Henning Bergenholtz
Handelshøjskolen, Aarhus Universitet

Leksikografi er ikke et lingvistisk delområde

Ordbøger har til fælles, at de er et værktøj, som i idealtilfældet er let at bruge og hurtigt kan give den ønskede oplysning, som er relevant, korrekt og forståelig for den forudsete brugertype. De fleste trykte ordbøger er polyfunktionale og er som et slags universalværktøj beregnet til mange forskellige funktioner og flere brugertyper. Nogle få er monofunktionale, herunder den første trykte danske ordbog (Leth 1800), som var en receptionsordbog (se hertil Palfi & Bergenholtz 2007). En elektronisk multifunktionel ordbogsdatabase kan, hvis den konciperes hertil, have tilgange og præsentationsformer, så den ud fra forskellige brugertypers behov og forudsætninger kan vise artikler fra flere forskellige, hver for sig funktionsmålrettede monofunktionale ordbøger. Under forudsætning af forlagskalkulationer vil hver af disse ordbøger også kunne fremkomme i trykt form.

Leksikografi kan ganske vist ikke ses som en del af lingvistikken. Men ligesom man på en kongres om molekylærbiologi kan holde et foredrag om enkeltfænomener og disses præsentation i en molekylærbiologisk ordbog, kan et foredrag om faste vendinger i en dansk ordbog (med idiomer, ordsprog, bevingede ord og andre faste vendinger) være relevant i et lingvistisk forum. I modsætning til eksemplet med en molekylærbiologisk ordbog, hvor man normalt ikke vil frembringe helt nye videnskabelige resultater ud fra nye undersøgelser, kan det i enkelte tilfælde være anderledes i relation til en almensproglig ordbog, da videnskabelige undersøgelser her ikke altid foreligger.

Om det nu drejer sig om kendt eller ny viden, vil det altid være sådan, at man har brug for flere eksperter til udarbejdelsen af en ordbog. Til en dansk musikordbog har man fx brug for en leksikografiekspert

og en musikekspert. Leksikografieksperten skal vide noget om at koncipere og udarbejde en ordbog, musikeksperten vide mest muligt om musik og musikteori og derudover også have stor kompetence i at udtrykke sig om musik på dansk. I et helt specielt tilfælde kunne begge eksperter være repræsenteret af en og samme person. Ved en dansk molekylærbiologisk ordbog har man på tilsvarende vis brug for en leksikografiekspert og en molekylærbiologisk ekspert. I en dansk ordbog over faste vendinger har man ligeledes brug for en leksikografiekspert og en ekspert i dansk sprog. Det er dog ikke sådan, at enhver med et lingvistisk studium næsten automatisk eller efter få dages overvejelser vil være en leksikografiekspert. For leksikografi er ikke en del af lingvistikken, hvad man jo også tydeligt kan se ud fra de to eksempler med fagordbøger. Her vil det være ret besynderligt, hvis man pludselig ville klassificere en musikekspert, der har medvirket til at lave en musikordbog som lingvist. Musikfolk taler og læser ofte mange sprog, men sprogkunnen er ikke det samme som at have studeret lingvistik.

Kan det ikke være lige meget, om man tilordner leksikografien til lingvistikken eller som jeg til socialvidenskabene? Det korte svar er: Jo! Det lidt mere præcise svar er: Jo, men kun hvis denne tilordning ikke har til følge, at leksikografiteorier og leksikografisk praksis forbliver entydigt og ensidigt leksikografisk relevant. Faktum er, at mange, ja de fleste moderne ordbøger ikke er optimale, fordi de i for høj grad bærer præg af at være lavet af og for lingvister (se hertil argumentationen og eksemplerne i Bergenholtz & Vrang 2005 og 2006). Faktum er også, at mange såkaldte metaleksikografiske bidrag langt hen af vejen ganske vist giver relevant argumentation eller relevante data for lingvister, men ikke for leksikografer. Lingvister, herunder leksikologer, laver teorier og beskrivelser med sproget som objekt og med det formål at beskrive sproget. En leksikolog kan derfor med gode argumenter beskæftige sig med ganske få verber i mange år. En leksikograf vil normalt kun have et vist antal minutter i bedste fald timer til at beskrive et ord til en ordbog, så ordbogen anfører de data, som den potentielle brugere så kan omdanne til et svar på sit spørgsmål til ordbogen. Det er således lingvistisk set yderst spændende, når Hult (2008) i en analyse af logfilerne for ”Lexin online Svenska ord”, viser at

Når en leksikograf kaster handsken

- 53% af opslagene er søgninger efter substantiver
- 24% af opslagene er søgninger efter verber
- 21% af opslagene er søgninger efter adjektiver
- 1% af opslagene er søgninger efter adverbier
- 1% af opslagene er søgninger efter andre ordklasser

Det ville være særligt spændende og relevant for yderligere lingvistiske overvejelser, hvis der også blev foretaget en sammenligning af mængden af de enkelte ordklasser i ordbogens lemmabestand, og man sammenlignede det med de foretagne søgninger. Denne ordbogs tal med en fordeling af lemmata til de forskellige ordklasser har jeg ikke. I stedet har jeg søgt i en tidligere version af Den Danske Netordbog (2002), hvor der i 2002 var 104.914 artikler med ordklasseangivelse. Hvis man nu forudsætter, at fordelingen mellem ordklasserne er den samme som i den svenske Lexin-ordbog, kan man måske drage følgende slutninger:

- 77.700 lemmaer eller 74,1% er substantiver, mod 53% af opslagene søgninger efter substantiver, dvs. at der måske er for mange substantiver i ordbogen?
- 9.331 lemmaer eller 8,9% er verber, mod 24% af opslagene søgninger efter verber, dvs. at der måske er for få verber i ordbogen?
- 14.928 lemmaer eller 14,2% er adjektiver, mod 21% af opslagene søgninger efter adjektiver, dvs. at der måske er for få adjektiver i ordbogen?
- 969 lemmaer eller 0,9% adverbier, mod 1% af opslagene søgninger efter adverbier, dvs. at der her måske er det helt rigtige antal adverbier i ordbogen?
- 1986 lemmaer eller 1,9% tilhører andre ordklasser, mod 1% af opslagene søgninger efter andre ordklasser, dvs. at der her er for mange præpositioner, interjektioner, pronominer, artikler og forkortelser i ordbogen?

Mit svar er nej. Det kan man slet ikke sige. Tværtimod viser alle logfiler, at brugerne først og fremmest finder lemmahuller, når de søger efter substantiver (Bergenholtz/Johnsen 2005). Jeg kan således godt se, at sådanne tal kan være interessant for en lingvistisk diskussion, men som leksikograf kan jeg ikke rigtig bruge disse tal til noget.

Det samme gælder for følgende undersøgelse, hvor Ásta Svararsdóttir (2008) spørger på følgende måde:

Hvilken slags oplysninger søger du oftest i ordbøger?

N=83	betydning	skrivemåde	bøjning	formelle træk	sætnings-sammenhæng	brugs-sammenhæng	synonym	ordvalg
(forholdsvis) ofte	71%	59%	40%	30%	12%	20%	39%	22%
undertiden	18%	22%	33%	25%	31%	35%	39%	29%
(forholdsvis) sjældent	10%	19%	28%	41%	53%	41%	19%	45%
aldrig	1%	0%	0%	4%	4%	4%	4%	5%

Spørgsmålene hhv. svarene er leksikografisk set ikke særligt relevante, da der ikke tages hensyn til, at ordbøger er forskellige. De kan bruges til forskellige formål, hvor nogle angivelsestyper kan være vigtige ved en type behov, andre ved en anden. Fx har man ikke brug for oplysninger om forskellige skrivemåder, om bøjningen, om formelle træk, brugs-sammenhæng eller ordvalg, når man læser en tekst, dvs. når man bruger ordbogen i forbindelse med et receptionsproblem. Tilsvarende er survey-resultater om brugernes tilfredshed leksikografisk ikke særligt relevante (Ásta Svararsdóttir 2008):

Hvordan synes du at ordbøger generelt gavner dig?

N=83	betydning	skrivemåde	bøjning	formelle træk	sætnings-sammenhæng	brugs-sammenhæng	synonym	ordvalg
(forholdsvis) godt	90%	92%	80%	65%	59%	52%	78%	61%
nogenlunde	6%	5%	18%	19%	22%	24%	16%	20%
(forholdsvis) dårligt	0%	0%	1%	2%	7%	7%	4%	7%
bruger ikke ordbøger i det øjemed	4%	4%	1%	13%	12%	17%	2%	11%

Nej, en leksikograf bør spørge mere målrettet. Dette spørgsmål svarer til, at man spørger, hvordan synes du at have generelt gavner dig? 1. et godt håndtag 2. let at holde i hånden, 3. lavet af rustfrit stål, 4. har takker

til at save med. Hvis man spørger, om folk slår op om “bøjning” eller ej, tager man ikke højde for, at en ordbog er et stykke værktøj, som skal opfylde en bestemt funktion. Man skelner her mellem kommunikative, kognitive og operative funktioner. Her er kommunikative i første omgang lettest at bruge som eksempel, dvs. hjælp til tekstreception, tekstproduktion, tekstkorrektur eller oversættelse. Hvis man læser en tekst og ikke forstår et ord eller en bestemt sammenhæng, vil man først og fremmest have brug for hjælp til betydningen, fx til bøjning kun, hvis det drejer sig om en uregelmæssig bøjningsform, man ikke kender og derfor ikke kan tilordne til et leksem hhv. opslagsord.

Ordbogen over Faste Vendinger

I den ordbog, jeg præsenterede planerne for på MUDS for to år siden (Bergenholtz 2007), er en sådan tankegang forudset. Det betyder, at brugeren i mange tilfælde ikke har brug for meget omfattende ordbogsartikler, snarere tværtimod, jo mindre, jo bedre, forudsat, at den ønskede information findes i de givne data. I den lingvistiske tankegang, som går ud på at præsentere mest muligt af den samlede viden om et ord eller et udtryk, kan brugeren komme ud i det, der kaldes informationsstress og i værste fald informationsdøden, dvs. der er som ved mange Google-søgninger så mange resultater, at man opgiver at gå videre.

I Ordbogen over Faste Vendinger (2008), som i virkeligheden er en ordbogsdatabase for tre ordbøger, tages udgangspunkt i den teori, vi på Center for Leksikografi har udviklet de sidste 10-15 år. På sin vis er det en enkel teori, som bygger på indsigter og problemstillinger, alle kender. Vi kan tale om forskellige former for behov for informationer, der tager højde for:

- **kommunikative** problemstillinger (brugertype, brugerforudsætning -> tekstreception eller tekstproduktion eller oversættelse fra L1 til L2 eller L2 til L1 (problemer med en tekst))
- **kognitive** problemstillinger (brugertype, brugerforudsætning -> videnstilegnelse om et specifikt tema, videnstilegnelse om et mere generelt, herunder systematisk videnstilegnelse eller mere tilfældigt opstået vidensbehov)

- **operative** problemstillinger (brugertype, brugerforudsætning
-> ønske om at få at vide, hvordan et bestemt problem skal løses,
fx hvordan man kommer hen til banegården, hvordan man får
indstillet sit nyindkøbte fjernsyn)

I Ordbogen over Faste Vendinger (2008) tages der højde for to kommunikative funktioner ((1) reception og (2) tekstproduktion) og en kognitiv funktion (3) til videnstilegnelse om faste vendinger. Som allerede nævnt skulle titlen, hvis den havde været præcis, have været ”Ordbogsdatabase over Faste Vendinger”, da hver af de tilgodesete funktioner svarer til sin egen ordbog, som der alt efter målrettet søgning vises en eller flere artikler fra. For at demonstrere det, vil jeg introducere en sproginteressert gymnasieelev. Det er Pia, som er 17 år, og som læser en tekst, hvor hun ikke er sikker på at have forstået betydningen af en del af følgende sætning: ”Der bliver vist sport på en masse skærme, og der er altid helt proppet til store kampe, så man sidder bænket **som sild i en tønde**.” Hun kender ordbogen, angiver www.idiomordbogen, trykker på linket for situationen ”jeg læser en tekst”, skriver *sild i en tønde* og får følgende artikel som resultat af søgningen:

som sild i en tønde

betydning udtryk for, at mange mennesker opholder sig meget tæt på hinanden

faste vendinger ligge som sild i en tønde, sidde som sild i en tønde, stå som sild i en tønde

Heraf kan Pia udlede, at *ligge/sidde/stå som sild i en tønde* alle har samme betydning, en betydning, som forklarer vendingen i den for hende ikke helt forståelige tekst.

Samme Pia har lært, hvad udtrykket betyder og vil selv bruge det et stykke tid senere i en tekst, hun er ved at skrive. Hun har dog glemt udtrykket, men kender selvfølgelig betydningen af det, hun er ved at skrive. Det er noget med, at en masse mennesker sidder sammenpresset i en sal. Pia slår op i ordbogen, trykker på linket for situationen ”jeg skriver en tekst 2”, som giver mulighed for at søge med betydningsangivelser, som til en vis grad passer til den faste vending. Pia skriver *sammenpresset* og får

Når en leksikograf kaster handsken

som sild i en tønde

betydning udtryk for, at mange mennesker opholder sig meget tæt på hinanden

faste vendinger ligge som sild i en tønde, sidde som sild i en tønde, stå som sild i en tønde

grammatik nogen står som sild i en tønde

ordforbindelser samles på cafeen stuvet sammen som sild i en tønde, sidde pakket som sild i en tønde

eksempler

Allerede tidligt om morgenen står folk som sild i en tønde i toget ud til messeområdet. Togene ankommer med 3 minutters mellemrum til stationen.

De studerende sidder i forvejen som sild i en tønde til forelæsningsne - hvordan kan universitetet klare sig med 100.000 kvadratmeter mindre?

Folk i alle aldre og farver stod som sild i en tønde for at se kronprinsesse Mary, da hun besøgte Bazar Vest ved Gellerup i Århus.

synonymer som ansjoser i en dåse, som sardiner i en dåse, som sild i en dåse

Pia får her en lang række angivelser, som viser hende, hvordan udtrykket bruges; der gives også tre synonyme udtryk, som hun kunne bruge i stedet for det, hun kendte fra et tidligere opslag i ordbogen. Denne artikel kunne Pia også have fået, hvis hun havde husket udtrykket og havde søgt med situationsangivelsen "jeg skriver en tekst 1", som bruges, når man kender hele eller dele af en fast vending, men ikke sikkert ved, hvordan den skal bruges.

Da Pia er færdig med sin tekst, tænker hun, at hun nu godt vil vide lidt mere om dette mærkelige udtryk. Hun slår op i ordbogen igen og søger på situationsangivelsen "hvis du vil vide mere" og angiver søgeordene *sild i en tønde*. Hun får nu næsten den samme artikel som ved søgningen med situationsangivelsen "jeg skriver en tekst", men der er dog tre yderligere angivelser. Den første er oplysning om den faste vendingens status og vendingens stilniveau (andre faste vendinger kan være ordsprog, bevingede ord eller "andre ordforbindelser"), andre mulige stilniveauer er: "lav" for lav stil og "høj" for "høj stil":

som sild i en tønde idiom • neutral

Derudover er der en ret lang anmærkning, som fortæller om udtrykkets historie. Hun får her bl.a. at vide, at man ikke altid kan stole på det, som står i andre ordbøger:

Mange idiomer findes i mange sprog, uden at det er klart, hvor og i hvilken sammenhæng udtrykket er opstået. Man kan så godt anføre et citat fra William Shakespeare (1564-1616) eller en af de andre store forfattere og tilskrive ham æren for opfindelsen. Ofte har de dog bare brugt et allerede kendt udtryk. Når det så står i en ordbog, fx Pia Jarvads "Bevingede ord" fra 2006, at "som sild i en tønde" stammer fra Miguel de Cervantes Saavedras (1547-1616) "Don Quijote", er det dobbelt forkert. Spaniere spiser og spiste normalt ikke sild. Cervantes skriver i "El ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha" (første del 1605, anden del 1615) derfor heller ikke sild, men sardiner: "Oh canalla! gritó a esta sazón Sancho. Oh encantadores aciagos y mal intencionados, y quién os viera a todos ensartados por las agallas, como sardinas en lercha!". Men "som sild i en tønde" findes i mange sprog, fx fransk: "être serrés comme des harengs en caque" eller tysk: "wie Heringe in einer/der Tonne".

Endelig er der angivet fem ord, som betegnes som associationer, dvs. udtryk, som leksikografen som hjælp til søgninger efter indholdet har angivet, og som samtidig kan bruges som link til andre faste vendinger med denne:

fisk, flok, mange, mængde, sammenpresset

Brug af Ordbogen over Faste Vendinger

Hvordan bruges denne ordbog nu? Kun en del af de godt 1,5 mio. opslag er opslag fra mennesker, kun ca. 400.000 opslag, resten er søgninger fra søgemaskiner og webcrawlere. Sidstnævnte tal ser vi i det følgende væk fra og inddrager kunne "menneske"-søgninger. Vi havde de første 11 måneder kun tre søgemetoder (den med at søge ud fra et indhold kom først til i december 2007). Hvad er mon hyppigst? Er det brug af knappen til søgning i forbindelse med reception, produktion eller vide mere? Resultatet var for denne første periode overraskende i sin fordeling:

I tiden 25.1.2007 til 17.12.2007

1. Find vendingen (hjælp til at forstå en tekst): 51.589
2. Find brugen (hjælp til at skrive en tekst): 5.792
3. Alle oplysninger (hvis du vil vide mere): 31.782

Selv var jeg noget forundret over, at hjælp til at skrive var så relativt lidt benyttet. Det var også overraskende, at flere ønskede hjælp til at forstå en tekst end til at vide mest muligt. På den anden side svarede det til logfildata med musikordbogen.dk, hvor ca. 60% af brugerne søgte og

Når en leksikograf kaster handsken

stadig søger efter hjælp til ”jeg læser en tekst” og kun 40% til ”hvis du vil vide mere”. Interessant er nu, at disse tal har ændret sig efter tilføjelse af en yderligere søgefunktion. Nu er ”hvis du vil vide mere” den hyppigste søgemåde. En god forklaring på ændringen har jeg ikke, for ”hjælp til at skrive” har relativt set ikke fået flere brugere:

Fra 17.12.2007 til 3.10.2008

1. Find vendingen (forstå en tekst): 68.283
2. (a) Find brugen 1 (skriv en tekst): 7.576
2. (b) Find brugen 2 (skriv en tekst 2) 8.143
3. Alle oplysninger (hvis du vil vide mere): 104.996

Ingen ordbog anfører alle faste vendinger

Peder Syv har i sine to ordsprogsordbøger fra 1682 og 1688 i alt 26.778 artikler (Kousgård Sørensen 1988:418). Disse godt 26.000 artikler dækker dog over mindst 75.000 ordsprog, citater, bevingede ord, idiomer og andre faste vendinger. Ingen anden ordbog har siden da anført så mange faste vendinger. Det er derfor let at anføre i tusindvis af idiomer, ordsprog, bevingede ord og andre faste ordforbindelser, som ikke findes i nyere ordbøger. Men det betyder også, at en leksikograf, som arbejder med en ordbog for sådanne udtryk, ikke kan nøjes med at finde dem i foreliggende ordbøger. Jeg vil her tage et udtryk, som har givet titlen til dette bidrag: *kaste handsken*.

Når man slår op under handske i forskellige ordbøger, finder man stort set kun et idiom med en betydning:

kaste handsken til en, optage handsken olgn., egl. m. h. t. middelalderlig ridderskik: kaste sin handske til en som tegn paa, at man udfordrer ham til kamp, henholdsvis: optage handsken som tegn paa, at man modtager udfordringen (jf. Fejdehandske); i videre anv., om udfordring, udæskelse, krigserklæring, brud med en (noget) osv. (ODS 1981)

kaste handsken til ng udtryk for at nogen udfordrer nogen til kamp (Nudansk Ordbog 2005)

kaste handsken (ofø) udfordre til handling, meningsudveksling e.l. (Den Danske Ordbog 2003-2005)

At kaste handsken ’at udfordre nogen’ (Røder 1998)

Der bliver efter angivelse af nogle belæg anført, at udtrykket bruges i skriftsprog, men er ”umoderne eller gammeldags”. Den sidste op-

lysning er ret problematisk, da dens betydning er uklar. Betyder det, at den er sjælden eller måske har en højtidelig klang og kun bruges og bør bruges i tekster, som skal lyde ”som fra gamle dage”? Trykte ordbøger over faste vendinger hhv. idiomer adskiller sig ikke fra mere generelle ordbøger:

At kaste handsken til nogen at udfordre nogen (Michelsen 1993)

kaste handsken (til én) (formelt) udfordre (én) til en diskussion, strid, kamp (Andersen 1998)

Alt i alt kan man se, at *kaste handsken* i stor enighed i alle ordbøger beskrives som ’det at udfordre nogen’, hvor så to af ordbøgerne mener, at det er ”forældet” hhv. er ”formelt”, dvs. ikke bruges i helt almindelige tekster. Men når man ser på nutidige tekster, kan man dels finde en lang række slet ikke hverken forældede eller særligt formelle tekstsammenhænge. Men deruover findes der mange, faktisk flere belæg i en sammenhæng, som på ingen måde kan beskrives med betydningen ’udfordre nogen’, fx:

(1) Jeg ser bort fra muligheden af at **kaste handsken** i ringen og opgive at kæmpe videre.

(2) Selvom australske Jason Crump er kendt for et glødende temperament, der matcher de røde lokker under hjelmen, så er den aktuelle VM-to’er tæt på at kaste handsken i jagten på den danske verdensmester Nicki Pedersen.

(3) De danske VM sølv-indehavere så ellers ud til at have fundet formen ved at vinde både 5. og 6. end med 1-0, men igen i 7. end. tabte de 0-2. Efter endnu et nederlag i 9. end. på 0-1 valgte holdet at **kaste handsken**. Dermed sluttede curlingpigerne på en 5. plads, der som en lille trøst giver billet til OL i Vancouver 2012.

Disse og andre belæg har ført til, at Ordbogen over Faste Vendinger (2008) ikke kun angiver en betydning for *kaste handsken*. Når man søger på udtrykket med situationsangivelsen ”jeg læser en tekst”, får man:

kaste handsken

betydning udfordre til diskussion, kamp eller strid

faste vendinger kaste handsken

handsken

Når en leksikograf kaster handsken

betydning udtryk for, at nogen giver op i en konkurrence eller vælger ikke at fortsætte med en given opgave eller aktivitet

faste vendinger kaste handsken, smide handsken

Hvis man trykker på situationsangivelsen ”skrive en tekst” får man følgende artikler:

kaste handsken

betydning udfordre til diskussion, kamp eller strid

faste vendinger kaste handsken

grammatik nogen kaster handsken, nogen kaster handsken til nogen, handsken bliver kastet, handsken bliver kastet til nogen, handsken kastes, handsken kastes til nogen

eksempler

Den årlige golfmatch mellem damer og mænd blev nedlagt for adskillige år siden, idet herrerne altid fik tæsk af damerne. Men da tirsdagsdamerne i år kastede handsken, valgte vi at tage udfordringen op.

Topmødet i Lissabon i 1997 kastede handsken med hensyn til en handlingsplan for risikovillig kapital, og det var så op til Europa at tage udfordringen op.

synonymer kaste stridshandsken

handsken

betydning udtryk for, at nogen giver op i en konkurrence eller vælger ikke at fortsætte med en given opgave eller aktivitet

faste vendinger kaste handsken, smide handsken

grammatik nogen kaster handsken

eksempler

8 af de 17 startende hold har måtte kaste handsken, de fleste i forbindelse med den sidste hårde etape.

BSK’erne vandt første sæt 21-16, men måtte kaste handsken i andet sæt, der blev tabt 18-21.

synonymer give fortabt, handsken i ringen, håndklædet, håndklædet i ringen, håndklædet i ringhjørnet, overgive sig, strække våben

Vi kan således se, at særligt den sidste, den ”nye” betydning, den, vi ikke fandt i ordbøgerne, har en lang række synonymer. Til slut kan man

prøve at lave søgningen på kaste handsken og trykke på knappen ”jeg vil vide mere”. Her får man så i begge angivene artikler oplysningen, at stilen er neutral, altså ikke forældet eller lignende, og at det er et idiom, som forbindes med følgende anmærkninger:

kaste handsken idiom • neutral

betydning udfordre til diskussion, kamp eller strid

anmærkning

Udtrykket kan føres tilbage til en skik, som brugtes ved middelalderlige ridderturneringer. Man udfordrede en anden ridder ved at kaste sin handske til ham. Hvis den pågældende ridder modtog udfordringen, samlede han den op. Senere i 1700-tallet blev skikken genoptaget, idet man slog sin handske (af stof) i ansigtet på den modstander, man hermed udfordrede til duel.

handsken

betydning udtryk for, at nogen giver op i en konkurrence eller vælger ikke at fortsætte med en given opgave eller aktivitet

faste vendinger kaste handsken, smide handsken

Udtrykket kaldes af Allan Karker i ”Nyt fra Sprognævnet 2003” for meningsløst, da det er en blanding af det udfordrende ”at kaste handsken” og det selvopgivende ”at kaste håndklædet i ringen”. Det sidste udtryk er synonymt med denne kontamination (som det hedder i lingvistikkens fagsprog) og stammer fra bokseverdenen, hvor det at smide sit håndklæde ind i ringen under en kamp er tegn på, at man opgiver kampen. En kontamination af denne type kan tilordnes det mere omfattende stilistiske fænomen, som går under navnet katakrese, et græsk ord, der betyder ’misbrug’. Om så denne forkortede kontamination kan kaldes en fejl, vil vi ikke sige. Vi vil dog fraråde brugen, da der kan opstå misforståelser, så modtageren tror, at man mener den oprindelige betydning ’opfordre til kamp’ og ikke det modsatte ’give op’.

Slutord

Titlen på bidraget ”når en leksikograf kaster handsken” betyder således ikke, at den her skrivende leksikograf har givet op over for de leksikografiske udfordringer, som faste vendinger indebærer. Han har måske ikke fundet alle leksikografiske løsninger, men ret sikkert nogle. Titlen betyder heller ikke, at leksikografen udfordrer andre, fx lingvister.

Når en leksikograf kaster handsken

Litteratur

- Ásta Svararsdóttir (2008) Ordbogsbrug og ordbogskultur i Island. Undersøgelse af ordbogsbrug blandt islandske modernåslærere. *LexicoNordica* 15:115-134.
- Bergenholtz, Henning & Vibeke Vrang (2005) Den Danske Ordbog bind 2 (E-H) og 3 (I-L) – en ordbog for folket eller for akademikere? *LexicoNordica* 12:169-191.
- Bergenholtz, Henning & Vibeke Vrang (2006) Den Danske Ordbog: en ordbog for lingvister! *LexicoNordica* 13:185-196.
- Bergenholtz, Henning (2007) Om at parkere aben og andre fraseologiske udtryk. Peter Widell og Ulf Dalvad Berthelsen (red.) *Møde om Undersøgelse af det Danske Sprog II*, udg. af Århus: Aarhus Universitet:37-51.
- Bergenholtz, Henning & Mia Johnsen (2005) Log Files as a Tool for Improving Internet Dictionaries. *Hermes* 34:117-141.
- Den Danske Netordbog 2002 = Henning Bergenholtz med bidrag af Vibeke Vrang, Lena Lund, Helle Grønborg, Maria Bruun Jensen, Signe Rixen Larsen, Rikke Refslund og Mia Johnsen, Database og design: Richard Almind (2002) *Den Danske Netordbog* (www.dendanskenetordbog.dk).
- Den Danske Ordbog (2003-2005) = *Den Danske Ordbog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/Gyldendal.
- Hult, Ann-Kristin (2008) Användarna bakom loggfilerna – redovisning av en webbenkät i Lexin online Svenska ord. *LexicoNordica* 15:73-91.
- Kousgård Sørensen, John (1988) *Efterskrift. Peder Syv. Danske Ordsproge. II København 1688*. Udgivet af John Kousgård Sørensen. København: Reitzel 1988:369-420.
- Leth, Jens Høier (1800) *Dansk Glossarium. En Ordbog til Forklaring over det danske Sprogs gamle, nye og fremmede Ord og Talemaader for unge Mennesker og for Ustuderede. Et Forsøg. Med en Fortale af Professor Rasmus Nyerup*. København: Trykt paa Hofboghandler Simon Poulsens Forlag hos Bogtrykker Morthorst's Enke & Comp.
- Nudansk Ordbog (2005) = *Politikens Nudansk Ordbog*. København: Politikens Forlag.
- ODS (1981) = *Ordbog over det danske Sprog*. København: Gyldendal.
- Ordbogen over Faste Vendinger 2008 = Henning Bergenholtz under medvirken af Esben Bjørge, Database og design: Richard Almind *Ordbogen over Faste Vendinger*. Århus: Handelshøjskolen i Århus, Aarhus Universitet (www.idiomordbogen.asb).
- Pálfi, Loránd-Levente og Henning Bergenholtz (2007) Dansk Glossarium til at hjælpe de Lægfolk tilrette, som gjerne gad læse en dansk Bog. *Nomos* 5.1:55-91.
- Røder, Allan (1998) *Danske Talemaader*. København: Gad.